

niais savo karaliais piemenimis. Nesunku-gi buvo pasakyt, kad tai užplaukė buvo barbariškos piemeniškos tautos, semitiškos veislės lygiai taip, kaip viduramžjy totoriai buvo užplaukė ant Europos; tokiu budu da skaitytojas suprastu, kodėl žydams-semitams is pradžios puikiai, o paskui menkai gyvenosi Aigipte, kaip aigiptiečiai atsigavo ir numetė hyksosų junga.

Paskutinis iš hyksosų karalių iškėlė į augščiausių urėdą Juozapą, patrijarko Jokubo sunų ir pavedė žydų giminei šalį vadinamą Gesse“ p. 14. Ar tai istoriskas faktas?

Ant p. 15. Dhutmesų III. vadina Dhutmetu II. ir jo karus painioja su karais jo tėvo ir sesers.

Ant pp. 16, 17, 18 ir 19 aprašytas viešpatavimas Ramzeso II. (Sezostris D.) ir keli žodžiai pasakyta apskritai apie XIX dinastiją, bet ant nelaimės Ramzeso II. ir kitų Faraonų XIX dinastijos prie jų, „anot priimtos dabar nuomonės“ painiojosi ir, ant galo pagalios, išėjo is Aigipto žydeliai; per tai autorius nesigaili jiems visokių epitetų ir, ne bijodams augščiau minėto aigiptiško įstatymo, visaip iškraipo jų istoriją.

„Viešpatuojant Faraonams XX dinastijos, Aigiptas kiek pakilo ypač prie Ramzeso III, kuris pagarsėjo savo pergalejimais“ p. 19. Tiek tik paspėjo autorius „Rankvedžio s. Ist.“ pasakyt apie Ramzesą III! Menkoms pasakoms atrado vietos savo istorijoje, o apie viešpatavimą Ramzeso III. nieko nepasakė, nors prie jo atsitiko nemenkas daiktas; tautų persikėlimas; subyrėjo viešpatystės Mažosios Azijos, barbarai rengėsi jau išnaikinti ir Aigiptą, bet aigiptiečiai baisiuose mušiuose ant marių ir sausos žemės atbloškė atgal barbarus ir paspėjo apginti savo tėvynę ir civilizaciją ne taip, kaip vėliau padarė rymiečiai prie kito tautų persikėlimo. (Toliaus tęsiasi.)

## Kun. Jurgis Ambrožiejus Pabrėža ir jo raštai. (1771—1849.)

Prie senesnių darbininkų, dirbusių ant lietuviškos dirvos, priguli ir kun. Pabrėža, apie kurį, kiek atmenu, nieko da nebuvo rašyta, jeigu neskaityt paminėjimo jo pavardės raštuose apie Daukantą ir apskelbimo Amerikos laikraščiuose, kur paminėta, buk „Dirva“ rengiasi atspaudinti jo botaniką. Paduodu keletą žinių apie jį ir jo darbus.\*

Jurgis, sunus Jono, Pabrėža gimė 15 sausio 1771 m. Pakuršėj apie Linkimus (Telsiu pav.)

\* Čia turiu išreikšti savo padėką ponui P., juog teikėsi suteikt man žinias apie kun. Pabrėžą ir pavelyjo peržiūrėt užsilikusius jo raštus.

ir, tokiu budu, pagal vietą gimimo buvo S. Dankanto kaimynu; paėjo jis iš Žemaitijos bajorų ženkle „Juodvarnis“ („Slepowron“). Apie jo jaunystę ir žemesnius mokslus nieko nepasisekė patirti. Augščiansius mokslus ėjo garsiam Vilniaus universitete ant mediciniško fakulteto; universitete mokinosi, jau ne jaunuu vyruu budams, nės užsiliko žinia, kad, grįždams iš Vilniaus ant vakacijų namo, prityrė daug kliečių nuo Napoleono armijos (1812 m.). Tais pačiais metais, nepabaigęs daktariško mokslo, įstojo į Varnių seminariją.

Užsiliko žinia, buk, priešė seminarijoj iki išguldymo sv. Augustino mokslo apie kunigų pareigas, norėjęs išeiti iš seminarijos ir apie tai pasisakęs seminarijos rektoriui; bet rektoriui pasisekė perkalbėti ir suturėt seminarijoj, ir tokiu budu, Jurgis Pabrėža, pabaigęs Varnių seminarijoj mokslą, tapo kunigu.

Turėdams gerą iškalbą, kun. Pabrėža apgarsėjo gražiais savo pamokslais, kuriuos skelbė po visokius Žemaitijos kampus, nės, budams kamendorium, daug vietų turėjo per-eit, beskelbdams Dievo žodį, patekęs buvo ir pas užmarinius prūsų lietuvius (už Kurši-gafo), pas „naujuosius katalikus“. Paskui prastoje sveikata, pateko į Kartenų miestelį (Telsiu pav.), kaipo altarista. Bet čion neilgai trukęs, perėjo į Krėtingos klioštiorų, kur įstojo į bernardinus-zokoninkus po vardu Ambrožiejaus.

Ir į klioštiorų patekęs, kun. Pabrėža ne-turėjo atsilgo; čia bernardinai paskyrė jį į mokiniojus Krėtingos mokykloje, kuri tuomet buvo po zokoninku priežiura. Kokiuose me-tuose tai atsitiko, nesužinojau, bet 1831 m. kun. Pabrėža jau buvo mokinioju Krėtingos mokykloje. Darbo čia nemažai buvo, kaip galim spėt, nės tuomet mokinosi daugiau 300 mokininių.\* Mokinioju čion kun. Pabrėža buvo visą laiką, iki maskolių valdžia neatėmė tos mokyklos nuo kunigų-zokoninkų ir ne-buvo paskirti svietiški mokiniojai Dragota ir Mosevičius (1839 m.).

Budams klioštiorų kun. Pabrėža darba-vosi ne vien mokykloje, bet turėjo nemažai užsiėmimo ir su angalais ir žolelėmis, kuriuos su didžiu įsimylėjimu augino klioštoriaus sode. Kasmet nuo gegužės mėnesio jis, važinėdams po gimines ir pažįstamus, rinkinėjo visokias žoleles. Kaip matyti iš liekanų jo darbų, ne-kurias retas žoles jis turėjo gavęs net iš botanikų Vilniaus sodo ir angino klioštoriaus sode. Budams dideliu žinovu ir mylėtoju

\* Dabar Krėtingoje vos 80 vaikų geria masko-lišką raugala po priegloba Katalymo, kurs per 18 metų mokindams lietuvių vaikus, ne tikaiti ne-moka, bet ir nesupranta lietuviškai ir dar su tuo giriasi.

botanikos, jis dang buvo parašęs raštų apie botaniką (ir daktarystę); didelis botanikos rankraštis jau buvo prirengtas spaudai ir pinigai (1000 gollandiškų mustinių) ant to paskirti, bet mirtis (30/X 1849 m.) padarė galą ir rašytojui ir jo darbams: pinigai sunyko kunigui rankose, o rankraščiai ir-gi baigia nykti, po visur išmėtyti . . . .

Kun. Pabreža palaidotas ant senųjų Krėtingos kapinių; ir dabar po kairei pusei kelelio, beveik pusiaukelėj, einant nuo vartų į koplyčią, gali pamatyti apaugusį žolynais ir žolelėmis kapą, ant kurio stovi nedidelis, nukaltas iš akmens kryžius, su iškaltu lotynišku parašu; ant vienos pusės parašyta —

Præd. Ambrosius Pabrež,

ant kitos-gi

15 Jan. 1771. Vixit 79 an. Obiit 30 oct. 1849.

Tą akmeninį kryžių pastatė miręs nesenei gvardijonas Feliksas Rimkevičius.

Mirus kun. Pabrežai, su paliktais jo raštais Krėtingos zokoninkai apsisėjo, kaip tikri barbarai: sunaikino, išdalino, išmėtė. Kadangi daugiausia buvo rašyta apie gydymą, tai tik dalis rankraščių ir žolių surinkimas (herbarius) pateko į klištoriaus knygyną, kitus-gi rankraščius gavo koksai ten Krėtingos felčeriai (turbut, Bortkevičius, kaip matyt iš parašo ant vieno rankraščio), kurs, matyt, nesigailėdams, juos naikino; nuo šito pateko kitam ir, tokiu budu eidami per rankas nyko. Padoduo čion keletą žinių apie kun. Pabrežos darbus.

1. Žolių surinkimą, iš pradžios patalpintą į klištoriaus knygyną, zokoninkai sunaikino, kaipo nereikalingą šlamštą; kiek galima spręsti iš poros užsilikusių žolių, surinkimas gražiai buvo sustatytas; prie kiekvienos žolelės pridėta kortelė, ant kurios pilnas, sistematiškai užrašytas, lotyniškas vardas ir trumpas aprašymas tos žolės lotyniškai arba lenkiškai; pridėta ir vietos, iš kur gauta žolė.

2. Didelis botanikos rankraštis, žemaitiškai parašytas, dabar, kaip tikrai žinoma, yra Kauno seminarijos knygyne. Kadangi pats jo nemacina, tai platesnių žinių apie jį negaliu paduoti, bet štai ką turiu pridėt: tarp liekanų rankraščių, patekusių į mano rankas, yra 5 smulkiai užrašyti arkušai, užsilike, matyt, nuo milžiniško botanikos rankraščio. Prie kiekvieno žolės vardo yra sistematiškas jos aprašymas žemaitiškąj tarmėj.

3. Dictionarium botanicum latino-samogiticum. Šits botaniskas žodynas turi 1400 su viršum vardu. Gale žodyno, parašyto pagal alfabetą, pridėti vardai žolių, nepaminėto žodyne, bet tas priedas ne visas užsiliko: ar daug paskutinių lapų nuplėšta, sunku spėt. Reikia pasakyti, kad „nukaltas“ žodžius var-

toja tik veislėms atskirti, padėkim: *arenaria rubra* — smilčius *raudonasis*, *arenaria tri-nervia* — smilčius *trigyslinis*. Toliau reikia pasakyti, kad rašytojo žinota kur kas daugiau žolių vardu, ne kaip tam žodyne padėta. Liekanose kitų rankraščių prie nekurių žolių paminėta po 2—3 vardus, o žodyne randi tik vieną, (retai) du vardu, botanikos-gi rank-raštyj atsiranda daug žolių, kurių visai žodyne nepaminėta. Pertai, norint spaudinti botaniską žodyną, būtinai reikėtų papildyt jį pagal botanikos rankraštj.

4. Rankraštis (pp. 144 in 16<sup>o</sup>) apie ligas be apskrito užvardyjimo; rankraštis šits visas užsilikęs; čia plačiai ir sistematiškai aprašyta 5 skyriuose padėjimai: I. apie slogas plaučių, II. apie slogas nosies, III. apie slogas kudių ir vaikų, IV. apie kosulį ir V. apie dusulį ir slogas smaugiančiasias. Rankraštis, matyt, spaudai buvo prirengtas.

5. Liekanos (4 ark.) rankraščio, kur, matyt, labai plačiai buvo aprašyta, kaip ir kokias ligas gydyt nurodyta žole; padėkim, apie *mėžiūs* smulkiai užrašytas beveik visas arkušas.

6. Straipsnelis apie kraujažolę (žyvata-žolę, daugdovinė didesnjoj — *Chelidonium maj.*).

7. Ant galo, keletas lenkiškų rankraščių, kur parašyta apie visokias ligas, žoles, vaistus, visokias namines rodas ir tt.

Reikia pridėt, kad ir situose rankraščiuose, minėdams žoles ir ligas, tankiai pridėda ir žemaitiškus jų vardus.

Gal but, kad ir daugiau atsirastų kun. Pabrežos raštų, jeigu perkratyt knygynus Krėtingos klištoriaus ir Kauno seminarijos; nežinoma ir-gi, kokią tai botaniką rengiasi amerikiečiai atspaudinti.

Ant galo pagalios, turiu pridėt, juog iš nurodytų nekuriuose rankraščiuose matyt, kad jie rašyti po 1832 metų; iš vieno („*Medycyna chorób ludzkich*“) rankraščio matyt, kad jis rašytas net po 1847 metų, t. y. neužilgo prieš autoriaus mirtj. D.

## Kalbos dalykai.

1. Abejojant, ar rašyti *nosinė*, ar palikti *n*, reikia laikytis šitos tiesos: prieš *s, š, ž, l, r* — *nosinė*, kituose atsitikimose — *n*. Pvz. sąlyga, sandora; gyvėšiu, gyventojas; pažįstamas, pažintis; skųsiu, skundas ir tt. Praepos. į lieka visados *nosinė* ir sudėtuose žodžiuose. Pvz. įlindo, įžymus, įtekmė ir tt.

2. Nomen actionis ant *imas* gaminama tikta! nuo *verbum'o*, nuo aoristo kamieno. Pvz. plauti — plovimas (nuo *plov-iau*), kliuti — kliuvinimas (nuo *kliuv-au*), imti — ėmimas